

Bæredygtighed og iværksætteri på erhvervsskoler

En kvalitativ undersøgelse af erhvervsskoleelevers holdninger til bæredygtighed og iværksætteri på erhvervsuddannelserne

Januar 2025

Bæredygtighed og iværksætteri på erhvervsskoler

Udarbejdet af Pluss Leadership
Udarbejdet for Fonden for Entreprenørskab
Finansieret af Tuborgfondet
Januar 2025

Indholdsfortegnelse

Resume.....	4
1. Indledning.....	5
2. Datagrundlag og metode.....	7
3. Kortlægning af erhvervsskoleelevers holdning til bæredygtighed og iværksætteri	9
Bæredygtighed er kendt blandt eleverne	9
Forskellige erfaringer med bæredygtighed.....	9
Iværksætteri er et uklart begreb.....	12
Iværksætteri er svært at relatere til.....	12
Innovative grønne løsninger	14
4. Forklaringer og årsager til modstand mod de to begreber	16
Rationel modstand.....	16
Emotionel modstand.....	16
Relationel modstand.....	17
Betydningsfulde rammer.....	17
5. anbefalinger	20
6. Opsummering	26
7. Referenceliste	27
8. Bilag.....	28

Resumé

Siden 2022 har det været muligt for erhvervsskoleelever at ansøge om et Kickstart Mikrolegat til støtte og sparring til at arbejde med grønne og bæredygtige iværksætterideer gennem Fonden for Entreprenørskab. Trods gode erfaringer på videregående uddannelser, har modtagelsen på erhvervsskolerne været blandet, og få elever har søgt legatet. Det har vækket et ønske om at blive klogere på, hvad erhvervsskoleelever mener om bæredygtighed og iværksætteri, hvad eventuel modstand bunder i, og hvordan interessen hertil kan styrkes fremadrettet. Fonden for Entreprenørskab har derfor i samarbejde med Pluss Leadership gennemført en kvalitativ undersøgelse af holdninger til bæredygtighed og iværksætteri blandt erhvervsskoleelever. Analysen bygger på interviews med eleverne selv, deres lærere og ledelsesrepræsentanter fra landets erhvervsskoler, samt aktører med viden om området.

Resultaterne viser, at elevernes forståelser af bæredygtighed og iværksætteri i høj grad afhænger af deres valgte fag og den hverdag, de befinder sig i på deres skole og læreplads. Eleverne kender bæredygtighed, men færre kender

iværksætteri. Alligevel mener eleverne at innovative grønne løsninger har potentiale til at afhjælpe klimaudfordringerne.

Blandt erhvervsskoleeleverne findes modstand mod at arbejde med bæredygtighed og iværksætteri. Mange af eleverne har svært ved at forstå begreberne og se relevansen i deres hverdag på skolen eller på lærepladsen. Nogle elever oplever, at det er svært at ændre vaner, og at de er godt tilfredse med at passe deres arbejde uden at investere ekstra tid eller penge. Nogle få af eleverne udtrykker, at de gerne vil være iværksættere, men størstedelen ser iværksættere, som nogen der er distancerede fra dem selv.

På baggrund af analysen præsenteres anbefalinger til at styrke interessen for iværksætteri og bæredygtighed blandt erhvervsskoleelever. Anbefalingerne omhandler, hvordan man styrker kendskabet til iværksætteri, og hvordan der bedst kommunikeres til målgruppen om bæredygtighed og iværksætteri. Endelig præsenteres anbefalinger til at styrke skolernes undervisning inden for bæredygtighed og iværksætteri.

1 Indledning

I følgende afsnit vil vi præsentere baggrunden og formålet med analysen, samt en læsevejledning.

Baggrunden for undersøgelsen

'Bæredygtighed og iværksætteri på erhvervsskoler' er en kvalitativ undersøgelse af erhvervsskoleelevers holdninger til bæredygtighed og iværksætteri. Undersøgelsen er gennemført på vegne af Fonden for Entreprenørskab og udspringer af et ønske om at styrke viden om, hvorfor erhvervsskoleelever, i mindre grad end studerende på andre uddannelsesinstitutioner, ansøger om mikrolegater til grønne og bæredygtige iværksætteridéer.

Siden 2022 har elever fra landets 77 erhvervsskoler kunne ansøge om et Kickstart Mikrolegat hos Fonden for Entreprenørskab. Kickstart Mikrolegatet bevilliges med økonomisk støtte fra Tuborgfondet og har til formål at give erhvervsskoleelever erfaringer med at udtænke, designe og gennemføre værdiskabende, grønne iværksætteridéer. Der

var lagt op til, at 60 erhvervsskolegrupper kunne modtage et legat til en samlet værdi af 1.500.000 kr., men efter 12 måneder har kun syv grupper ansøgt om et Kickstart Mikrolegat, og kun fem har fået det bevilliget. Dette tal adskiller sig markant fra statistikken i fondens andre programmer, hvor der på årlig basis er 350 ansøgere og omkring 150 bevillinger.

Den beskedne interesse til Kickstart Mikrolegaterne blandt erhvervsskoleeleverne har formet et ønske om at blive klogere på, hvad den manglende interesse til mikrolegaterne fra erhvervsskoleeleverne skyldes. Gennem igangværende indsatser og initiativer oplever Fonden for Entreprenørskab, at motivation og interesse for at arbejde med iværksætteri og udvikling af bæredygtige løsninger, der kan bidrage til den grønne omstilling, er stærkere blandt studerende på universiteter, end på erhvervsskoler.

Formålet med undersøgelsen

På den baggrund ønsker Fonden for Entreprenørskab at blive klogere på, hvad der ligger til grund for den manglende interesse blandt erhvervsskoleelever for at arbejde med

iværksætterier og bæredygtighed. Når fondens medarbejdere er på besøg på erhvervsskoler, bliver de mødt med en smålunken interesse, passivitet eller ligegyldighed, og nogle gange endda direkte modstand. Formålet med denne undersøgelse er derfor at blive klogere på årsagerne til dette, samt skabe viden om, hvad der skal til, hvis interessen og motivationen skal skærpes.

Læsevejledning

Undersøgelsen består af tre dele, hvoraf første del er en afdækning af erhvervsskoleelevers holdninger til og motivation for at arbejde med iværksætterier og bæredygtighed. Afdækningen bygger på interviews med både elever, undervisere og ledelsesrepræsentanter fra forskellige erhvervsskoler.

Anden del af undersøgelsen er en analyse af, hvad modstanden mod de to begreber 'iværksætterier' og 'bæredygtighed' udspringer af. Analysen bygger på begreber hentet fra den amerikanske forfatter og ekspert i forandringsledelse, Rick Maurer, der har beskæftiget sig med modstand mod forandringer. Vi låner Rick Maurers typologi til at forklare, hvordan modstanden mod 'iværksætterier' og 'bæredygtighed' tager form.

Sidste del af undersøgelsen kigger fremad med anbefalinger til at styrke interessen for bæredygtighed og iværksætterier blandt erhvervsskoleelever. Anbefalingerne bygger på indsigter opnået gennem de foretagne interviews.

2 Datagrundlag og metode

Undersøgelsens datagrundlag og metode vil præsenteres i følgende afsnit. Dernæst vendes metodiske overvejelser og implikationer.

Undersøgelsens datagrundlag

'Bæredygtighed og iværksætteri på erhvervsskoler' er en kvalitativ undersøgelse, der udelukkende bygger på interviews med forskellige aktører på erhvervsskoleområdet. Til undersøgelsen er der gennemført 20 interviews med deltagelse af i alt 53 personer.

De 20 interviews fordeler sig således:

- Fem fokusgruppeinterviews med elever (5-12 elever i hver fokusgruppe)
- Fem interviews med lærere (1-2 lærere pr. interview)
- Fem individuelle interviews med ledelsesrepræsentanter
- Fem individuelle interviews med andre aktører¹

¹ SMV Danmark, DI Iværksætteri, Landssammenslutningen for handelsskoleelever, EEO og forsker, RUC.

Indsamling og bearbejdning af data

Interviews med lærere, ledere og aktører er foretaget online med en semistruktureret interviewguide. Interviews med elever er foretaget som fysiske fokusgruppeinterviews på elevernes skole. Interviewguiden har været udformet med få overordnede spørgsmål og indledende skriveøvelser. Dette har dannet bund for en fælles dialog interviewpersoner og interviewer imellem.

Referater fra interviewene er analyseret ud fra tre undersøgelsesspørgsmål:

1. Hvad mener de unge mennesker om bæredygtighed og iværksætteri?
2. Hvad bunder eventuel modstand i?
3. Hvordan får vi dem interesseret i bæredygtighed?

Til analysen af spørgsmål to inddrages begreber fra den amerikanske erhvervspsykolog Rick Maurer, udviklet til at forklare, hvad modstand handler om (Maurer 2010). Maurers begreber er udviklet til at forklare modstand mod forandringer i organisationer, hvor han tager udgangspunkt i tre typer af modstand:

- Rationel modstand: Jeg forstår det ikke
- Emotionel modstand: Jeg kan ikke lide det
- Relationel modstand: Jeg kan ikke lide dig eller det, du repræsenterer.

Begreberne giver en forståelsesramme til at sætte ord på, hvad der er på spil, når et individ, gruppe eller en organisation modsætter sig forandring. I denne analyse bruges begreberne til at forklare, hvad elevernes potentielle modstand mod at arbejde med bæredygtighed og iværksætterier bunder i.

Metodiske overvejelser

I udvælgelsen af interviewpersoner har fordeling på geografi og uddannelse været tilstræbt. Af den årsag har vi samlet interviewpersoner fra alle fem regioner, der tilsammen repræsenterer uddannelser inden for alle fire overordnede uddannelsesretninger på EUD.

Erhvervsuddannelsesområdet er stort og forskelligartet, både når det kommer til uddannelsesretninger og elevtyper. Vi er derfor bevidste om, at selvom vi har talt med et bredt udsnit af elever, lærere og ledere, er der mange uddannelser, vi ikke har talt med. Der kan derfor eksistere andre holdninger blandt andre erhvervsuddannelseselever end dem, der er præsenteret her.

I bilag kan findes en oversigt over de uddannelser og skoler, hvorfra vores interviewpersoner stammer. I analysen er det anonymiseret, hvilke udtalelser der stammer hvorfra, ligesom citater er anonymiseret, så de ikke kan ledes tilbage til interviewpersonen.

3 Kortlægning af erhvervsskoleelevers holdninger til bæredygtighed og iværksætteri

Blandt erhvervsskoleelever findes forskellige erfaringer og holdninger til de to undersøgte begreber 'bæredygtighed' og 'iværksætteri'. De to begreber tænkes ikke nødvendigvis som forbundne af eleverne. Eleverne har alle kendskab til bæredygtighed, som de har mødt før blandt andet i deres tid i grundskolen. Iværksætteri er til gengæld for mange af eleverne et ord uden stærke associationer. I dette afsnit vil vi derfor først kortlægge elevernes holdninger til bæredygtighed og iværksætteri separat, hvorefter vi vil kortlægge, hvornår og hvordan eleverne sammentænker begreberne.

Bæredygtighed er kendt blandt eleverne

På tværs af uddannelsesretninger er bæredygtighed et kendt begreb. Eleverne er stødt på begrebet allerede i grundskolen, og flere relaterer emnet til verdensmål og grøn omstilling. To af lærerne og to af lederne opfatter en grad af træthed omkring bæredygtighed blandt deres elever, når snakken kommer til bæredygtighed. Det tilskriver de et mere overordnet fokus på bæredygtighed i elevernes tid i

grundskolen. Træthed er dog ikke noget, der kommer frem i interviewene med eleverne. Eleverne opfatter bæredygtighed som et aktuelt emne, de kan se i deres hverdag. Det er fx gennem affaldssortering og tøjbyttestationer.

Blandt tre af de interviewede elevgrupper beskrives bæredygtighed som et strukturelt problem, som skal løses politisk. Herfra ses klimaudfordringer som et emne, der fylder hos eleverne, hvilket kommer til udtryk i snakke om CO₂-udledning på tværs af landegrænser, topstyring af politikere og overforbrug af ressourcer.

Forskellige erfaringer med bæredygtighed

De interviewede elever går på forskellige uddannelsesretninger, hvilket præger den måde, de indtænker bæredygtighed i deres erhverv. Blandt fagretningerne inden for byggeri og teknologi, hvor vi i denne undersøgelse har talt med elever, der uddanner sig til snedker, elektriker og teknisk designer, relateres bæredygtighed i høj grad til den grønne omstilling. Her tales om genbrug af byggematerialer, grønne energiformer og restaurering frem for at skabe nyt. Blandt kokke- og tjenerelver er det snarere klimabelastende råvarer og emballage, der fylder. Hos eleverne på social og sundhedsassistent-uddannelsen tales der i høj grad om brug af ressourcer i plejen og social bæredygtighed. På uddannelser inden for handel og kontor,

hvor vi dog kun har talt med lærere, ledelsesrepræsentanter og en vidensaktør, præsenteres eleverne for bæredygtighed i forskellige industrier, samt CSR. Elevernes forskellige erfaringer med bæredygtighed vidner om, at eleverne gennem deres uddannelser har forskellige hverdage og møder forskellige brancher og industrier, der er med til at præge elevernes meninger om bæredygtighed.

Graden af bæredygtighed i uddannelserne på erhvervsuddannelser er i høj grad påvirket af de faglige udvalg, hvor arbejdsmarkedets parter er med til at afgøre hvordan uddannelsesbekendtgørelserne formes. Ifølge forsker Martin Bæk Carstensen er samarbejdet i de faglige udvalg vigtigt for, hvor langt man er kommet med

bæredygtighed på de forskellige uddannelser (Carstensen et al 2024:3). Carstensens forskning peger på, at der er store forskelle mellem uddannelserne (Carstensen et al 2024:5). Kendetegnet for de uddannelser, der i dag har konkrete læringsmål for bæredygtighed, er uddannelser, hvor den grønne omstilling let kan tænkes ind som relevant og tydeligt. Dette er særligt sket blandt elektriker- og gastronomifaget, mens uddannelser som SOSU ikke er kommet langt endnu.

Arbejdet i de faglige udvalg påvirker det arbejde som erhvervsskolerne skal udføre gennem læringsmål på de enkelte uddannelser. Derfor starter det formelle arbejde med at udbrede bæredygtighedsdagsordenen på uddannelser allerede her.

”For mig er det mere et samfundsproblem omkring bæredygtighed, fordi det er dyrere ofte at genanvende, end det er bare at bygge nyt eller lave nyt.”

”Der skal være noget fastholdelse eller en vedholdende drivkraft for at få bæredygtighed implementeret i hverdagen.”

Iværksætteri er et uklart begreb

I interviewene med eleverne er det tydeligt, at iværksætteri er et begreb, som er uklart for mange. Det har i tre af grupperne været nødvendigt at hjælpe eleverne på vej med uddybning af, hvad iværksætteri betyder og hvad det omhandler. Dette i modsætning til bæredygtighed, som alle eleverne kender som begreb. Blandt et par af elevgrupperne er der større kendskab til betegnelsen selvstændig, som de ikke forbinder med iværksætteri. Dette genspejles hos lærerne og lederne, som bekræfter at selvstændig er et mere kendt begreb, som erhvervsskoleeleverne ved, hvad indebærer. To af lærerne og to af lederne fortæller, at deres elever møder deciderede innovationsfag i løbet af deres undervisning, men det er svært for eleverne at forholde sig til.

Iværksætteri er svært at relatere til

I en af grupperne taler de om iværksætteri som et ord, der er blevet ødelagt og har fået negative konnotationer. Her mener de, at iværksætteri er kommet til at handle om egoisme og smart-i-en fart, frem for at skabe værdi. At iværksætteri som begreb ligger langt fra erhvervsskoleelevernes hverdag, og blandt nogle har fået en negativ klang, medvirker til at det er svært for eleverne at relatere til. Det viser sig også ved, at fire af elevgrupperne kan tale om, hvilke typer de forbinder med iværksætteri, men kun i to af grupperne er der elever, der kan se sig selv i rollen.

På følgende side præsenteres nogle af de forståelser erhvervsskoleeleverne har om, hvad en iværksætter er.

"En iværksætter er én, der opfylder et behov, som de andre ikke kan opfylde."

"2,5 former for iværksættere – dem, der tænker på penge, og dem, der tænker på problemer. Og så er der Novo Nordisk."

HVAD ER EN IVÆRKSÆTTER?

"Du bruger mange penge på at begynde dit eget firma, det er en investering, hvor der først kommer afkast efter en del år."

"Jeg forestiller mig, at man bruger mange penge på det uden at tjene penge på det."

"Spidse albuer, noget med at mase sig ind."

"Mænd, der ikke gider have en rigtig uddannelse, men som vil lave præcis, hvad han vil."

"Folk, der har arbejdet i industrien, så de har set, hvordan man gør, og tænker, man kan gøre det bedre."

"Man skal være klog for at lykkes. Og man skal være klog for at finde på nogle gode ideer."

"Alle med passion og som har en gnist for det, de laver."

"Jeg tænker kreativitet, noget med at bruge sine kreative evner."

Innovative grønne løsninger

Når bæredygtighed og iværksætteri sammentænkes i de unges bevidsthed, kommer det til at handle om, hvordan nye ideer og effektive løsninger kan give mere bæredygtige produkter og processer. Det er fx at finde på smartere metoder til at affaldssortere eller optimere plads, så man sparer på ressourcerne. Her beskriver en af grupperne, hvordan bæredygtighed kræver iværksætteri, fordi man er nødt til at afprøve nye løsninger for at afhjælpe de udfordringer, vi står med, fx i landbrugssektoren.

Her findes forskellige motivationer blandt de unge. Innovative grønne løsninger ses som noget, man kan tjene penge på. Her oplever fire af elevgrupperne, at det bæredygtige er noget, man forsøger at kommunikere for at forsøge at sælge sine produkter. Dette kan nå et punkt, hvor det går over i greenwashing, hvilket problematiseres kraftigt i to af grupperne. På den måde kan bæredygtighed udnyttes af iværksættere til at sælge deres produkter.

Blandt fire elevgrupper ses innovative grønne løsninger som en måde at tage ansvar for samfundet og være med

til at gøre en forskel. Ifølge en af lærerne er det særligt blandt de ældre elever, at det at tage ansvar for klimaet, opleves som vigtigt. Det tilskriver hun, at mange har børn og oplever et behov for at skubbe mod en grønnere fremtid.

Iværksætteri og bæredygtighed ses dog blandt tre af elevgrupperne også til dels som modsætninger. De oplever, at de grønne løsninger ofte er de dyreste, hvorfor mange iværksættere ikke prioriterer at gå i denne retning. I to af grupperne problematiseres det, at selve ideen om at skabe nyt går imod det bæredygtige, hvor det ville være bedre at sætte væksten ned og bruge det, der allerede er produceret.

På følgende side præsenteres et overblik over, hvordan elever på forskellige uddannelser forstår bæredygtighed og iværksætteri.

Uddannelsesretning	Forståelse af bæredygtighed	Forståelse af iværksætteri
Snedker	Langtidsholdbare løsninger Cirkulær økonomi Genanvendelse Restauration	Nye løsninger Kreativitet Løvens hule
Elektriker	Genanvende materialer Reparere Grøn omstilling	En ny ide Effektivisering Eget firma
Teknisk designer	Genanvende materialer Bo mindre Dyrere produktion	Få en ide ud i virkeligheden Optimering af processer Selvstændig
Kok og tjener	Råvarer (transport, sæsonbetonet) Madspild Ressourceforbrug Økologi	Nye fremgangsmåder Alternativer (fx til plastikemballage, restopskrifter) Egen restaurant
Social og sundhedsassistent	Social bæredygtighed Madspild Ressourceforbrug	Optimering af praktiske opgaver Foreninger til at løfte borgere fx demensramte
Handel og kontor ²	Bæredygtighed som branding CSR	Markedsføring og produktudvikling Løvens hule Egen virksomhed

² Bemærk at for handel og kontoruddannelser er der ikke talt med elever, men med to lærere, en ledelsesrepræsentant og en vidensaktør.
Bæredygtighed og iværksætteri på erhvervsuddannelser
Side 15 af 28

4 Forklaringer og årsager til modstand mod de to begreber

På baggrund af kortlægningen af de unges holdninger til bæredygtighed og iværksætteri vil vi analysere, hvad eventuel modstand mod bæredygtighed og iværksætteri bunder i. Her benytter vi teoribegreber fra amerikanske erhvervspsykolog Rick Mauer.

Rationel modstand

Dette begreb omhandler modstand, der bunder i oplevelsen af, at der er noget, man ikke forstår.

Uklarhed

Som beskrevet i forrige afsnit eksisterer der en uklarhed omkring, hvad begrebet iværksætteri indebærer. Fire af lærerne og fire af ledelsesrepræsentanterne mener, begrebet er for uklart. Her bruger de ord som fluffy og abstrakt, hvorfor de oplever det som svært for eleverne at forstå. Samme opfattelse har de omkring bæredygtighed, som flere også mener er for ukonkret og uhåndterbart et begreb. I de situationer, hvor eleverne har svært ved at begribe emnet, kan der fremkomme en rationel modstand. Her trækker man sig væk fra noget man ikke forstår.

For høje omkostninger

Blandt tre elevgrupper er en holdning til, at de grønne alternativer er dyrere og ofte mere besværlige. Det bliver uklart for dem, hvad formålet er med at vælge den grønne løsning, når det ikke kan generere overskud.

Greenwashing

To af elevgrupperne mener også, at bæredygtighed klistres på produkter og virksomheder for at få dem til at se mere grønne ud, end de er. Her beskriver de det som greenwashing. Også her kan ligge en rationel modstand, hvor det grønne alternativ bliver svært for eleverne at forstå pointen i.

Emotionel modstand

Dette begreb omhandler modstand, der bunder i følelsen af, at der er noget, man ikke kan lide.

Vaner

I to af elevgrupperne eksisterer en modvilje mod at ændre vaner. For en elev handler det om, at det er nemmere at gøre det, man altid har gjort, mens en elev i den anden gruppe oplever at være tilfreds med et arbejdsliv, hvor man ikke investerer mere tid eller penge end nødvendigt. Denne modvilje mod at ændre vaner kan bunde i en emotionel modstand, hvor det bliver ubehageligt for eleven at skulle stræbe efter mere bæredygtighed og iværksætteri. Det opleves som noget krævende, der ligger fjernt fra det, man er vant til.

Nogle af eleverne vurderer, at det vil kræve en kulturændring, hvis de skal have et større fokus på bæredygtighed og iværksætteri, og det er noget, som vil tage lang tid. Det vil kræve, at man må være tålmodig og gradvist vænne sig til noget nyt.

Relationel modstand

Dette begreb omhandler modstand, der bunder i følelsen af, ikke at kunne lide nogen eller det, de repræsenterer.

De unge er uenige med politikerne

I nogle tilfælde bliver politikere genstand for en relationel modstand, fordi de repræsenterer en politisk dagsorden, som eleverne ikke er enige i eller bryder sig om. I to af elevgrupperne italesættes den politiske dagsorden fx som fejlbetonet eller begrænset. Eleverne har en oplevelse af, at politikerne træffer de forkerte valg, når det kommer til at gøre Danmark mere bæredygtigt. Disse grupper mener, at Danmark, i kraft af vores økonomiske overskud, skal gøre mere for at redde klimaet. De mener ikke, at politikerne gør nok. Andre mener, at det er ligegyldigt at gøre noget ved det, når produktionen bare vil rykke andetsteds hen. Her bliver politikerne modtagere for en relationel modstand ved at repræsentere en politisk dagsorden, som eleverne ikke kan lide eller er enige i.

Os og dem

I fire af elevgrupperne sidder unge med en oplevelse af, at iværksætteri ikke er for dem. De tænker, at iværksætteri er for nogle med en anden baggrund og motivation for at starte sit eget. Eleverne forestiller sig både iværksættertypen som noget positivt og negativt. En iværksætter kan være en, der er god til at tænke kreativt, og som er passioneret for det, de laver. Det tænkes dog også som negativt blandt to af elevgrupperne i form af en, der er smart i en fart og kun går op i at tjene penge. Ved begge tolkninger fremstår et modsætningsforhold mellem os og dem. Her har erhvervsskoleeleverne modstand mod andre, de ikke kan relatere sig til.

Betydningsfulde rammer

Ud over elevernes egen modstand, fremstår der gennem interviewene også andre faktorer, der har betydning for erhvervsskoleelevernes forhold til bæredygtighed og iværksætteri.

Underviserne har ikke tid nok

To elevgrupper fremhæver undervisernes ansvar for at introducere eleverne til bæredygtighed og iværksætteri. De oplever, at deres undervisere ikke har tilstrækkeligt kendskab til iværksætteri eller mestrer at skabe muligheder for at få eleverne i gang. Tre af lærerne og tre af lederne oplever ligeledes, at opbakning til bæredygtighed og iværksætteri i lærergruppen er

betydningsfuld, men nogle gange mangler. To af lærerne oplever, at de fleste undervisere gerne vil arbejde med emnerne, men finder det svært at indtænke. Én af dem fremhæver at dette særligt er blandt de ældre lærere. Der er også flere steder en opfattelse af, at det er svært at finde tid til at undervise i nyt eller mere omfangsrigt materiale. En af lærerne oplever, at der skubbes på fra ledelsesniveau for at arbejde mere med især bæredygtighed, men at der ikke gives mere tid til det. Blandt tre af ledelsesrepræsentanterne er opfattelsen, at lærerne kan fremstå som ildsjæle og ambassadører for at få udbredt kendskab til bæredygtighed og/eller iværksætteri. Der er dog lærere, som ikke har købt ideen. Én leder mener dette handler om at arbejde med mindset og få hævet lærernes kompetencerne inden for områderne.

Arbejdspladser er ikke oppe i gear

En af lederne og en af aktørerne beskriver, hvordan mange elever i deres uddannelsestid vil opdage, at den undervisning, de får på skolen om bæredygtige materialer og processer, ikke er udbredt på de lærepladser, de kommer ud til. På den måde kan det være svært at omsætte det lærte til praksis, samtidig med, at formålet med læring i bæredygtighed bliver uklart, når det er noget andet, der arbejdes med i feltet. Eleverne oplever derfor, at der er langt mellem virkeligheden og det, der bliver undervist i på kurser om bæredygtighed. Samtidig eksisterer der på mange

arbejdspladser en stærk jantelov, som gør det svært for eleverne at blive hørt, selvom de står med den nyeste viden.

Evner, alder og baggrund

Bæredygtighed og iværksætteri er ikke det, der fylder mest hos eleverne. Tre af lærerne og en af lederne oplever, at mange elever finder emnerne uoverskuelige. Dette kan hænge sammen med, at nogle erhvervsskoleelever har andre udfordringer at forholde til. Der er en overrepræsentation af unge med kognitive udfordringer og andre risikofaktorer på erhvervsuddannelserne, hvilket betyder, at det kan være svært at forholde sig til andet end blot at passe sin skole. Herudover har mange elever travlt med ungdomslivet, som der går meget energi til. Nogle kommer også direkte fra grundskolen og mangler fortsat modenhed. En af eleverne selv og en af lærerne påpeger, at geografi og baggrund også er med til at afgøre, hvor meget bæredygtighed fylder i ens bevidsthed. Alle disse parametre er afgørende for at bæredygtighed og iværksætteri ikke er noget, der lægges meget tid eller overskud i. Dertil kan selve det at tænke ud af boksen være udfordrende for mange af eleverne.

Vilkår

Forudsætningerne til at arbejde med bæredygtighed og iværksætteri, er påvirket af de vilkår som eksisterer ude på skolerne og i uddannelserne. Tre af lærerne og fire af

lederne oplever, at der er strukturelle vilkår på erhvervsuddannelser, som begrænser mulighederne for at arbejde med emnerne. Økonomien er den vigtigste dagsorden, som skolerne må forholde sig til. Derudover opleves der manglende tid både blandt underviserne og lederne.

På de enkelte uddannelser eksisterer desuden forskellige vilkår, der gør sig gældende. Ikke alle uddannelser har bæredygtighed og iværksætteri, som en del af bekendtgørelsen. Selv hvis de har, er der ikke altid klare rammer for, hvordan der skal arbejdes med det, eller tid til at indarbejde det i undervisningen. Skolerne er nødt til at tage udgangspunkt i bekendtgørelserne for at rammesætte undervisningen, men hvert fag har deres eget sprog og måde at tolke det på. Det gør det svært at arbejde fælles om at løfte niveauet på skolerne inden for de to emner.

Rationel modstand

Uklarhed: *"Hvad betyder iværksætter?"*

Greenwashing: *"Det er nogle billige point at score for virksomhederne."*

For høje omkostninger: *"Det er dyrere at genanvende."*

Emotionel modstand

Vaner: *"Jeg er ikke sådan en, der finder på alt muligt nyt."*

Relationel modstand

Politisk uenige: *"Det er som om, de gerne vil styre os."*

Os og dem: *"Jeg har en fordom om en ung mand, der lige er kommet ud af gymnasiet."*

Betydningsfulde rammer

Underviserne har ikke tid: *"Det der clasher er, når vi skal gøre noget mere bæredygtigt, men de ikke giver os tiden"*

Arbejdspladserne er ikke oppe i gear: *"Det er en hård opgave at være i lære og være den med den mest nye viden."*

Evner, alder og baggrund: *"Vi har nok flere elever med udfordringer end fx i gymnasierne, det skal vi tage hensyn til."*

Vilkår: *"Vi behøver ikke mere viden. Det handler først og fremmest om at skolen skal kunne løbe rundt økonomisk."*

5 anbefalinger

Både elever, lærere, ledere og vidensaktører har delt deres ideer til, hvad der skal til for at gøre erhvervsskoleelever mere interesserede i at arbejde med bæredygtighed og iværksætteri. Anbefalingerne fordeler sig over tre temaer: kendskab, kommunikation og undervisning, som vil blive uddybet i de følgende afsnit.

Udbredelse af kendskab til iværksætteri og bæredygtighed

Første gruppe af anbefalinger målretter sig mod måder at udbrede kendskab til iværksætteri og bæredygtighed blandt erhvervsskoleelever. De første to anbefalinger er særligt målrettet udbredelse af kendskab til Fonden for Entreprenørskab, mens de sidste to anbefalinger om kendskab handler om, hvordan erhvervsskoleelever bredere set kan gøres interesserede i iværksætteri og bæredygtighed.

Afhold events og workshops

Vi anbefaler at afholde events på skolerne for at skabe opmærksomhed, og workshops, der kan involvere eleverne. En aktør peger på vigtigheden i at være til stede på erhvervsskolerne. Dette skaber opmærksomhed på bæredygtighed og iværksætteri, og giver mulighed for at sprede budskabet om de initiativer,

som målretter sig eleverne. En anden aktør mener, at man skal lægge vægten på de særligt interesserede elever gennem workshops. For at få eleverne direkte involveret i indsatser rettet mod at fremme entreprenante elever anbefales at afholde praktiske workshops, hvor eleverne kan arbejde med en innovativ ide og få hjælp til at søge Kickstart Mikrolegater.

Sæt ind på hovedforløbet

Det kan være en fordel at sætte særligt ind på at introducere konkrete muligheder som Kickstart Mikrolegatet til eleverne har fået et større kendskab og erfaring med deres fagområde. Det vil særligt være, når eleverne starter på hovedforløbet og kommer ud i praktik og opnår praksiserfaring. Dette i modsætning til elever, der netop er startet på deres uddannelse, som skal forholde sig til mange nye oplevelser og læringer. Både elever og lærere fremhæver, at eleverne først efter de har været på deres læreplads har kendskab til den praksis, de kunne forestille sig at udvikle nye løsninger til.

Aktivér virkelighedsnære ildsjæle

Vi anbefaler at vise eleverne inspirerende arbejdsmiljøer og dele eksempler på grønne initiativer, hvor de kan lære virkelighedsnære ildsjæle at kende. Mange erhvervsskoleelever har som nævnt svært ved at relatere til grønne iværksættere. At kunne se en fra deres eget fag, som ligner dem, og som lykkes med deres ideer kan være en måde at vinkle iværksættervejen positivt.

Vis forskellige sider af iværksætter

Det er vigtigt at få skabt et sprog blandt eleverne til at tale om disse emner. Derudover er det vigtigt at fokusere på de forskellige sider af iværksætter. Fra interviews med eleverne er det flere gange udtrykt at bare det at tale om bæredygtighed og iværksætter sætter tanker i gang. Vis eleverne at det ikke behøver være en stor, gennemtænkt ide, som man skal løfte helt alene. Det er fint at starte småt og udvikle på ideer sammen.

Valg af kommunikationssprog og -form

Den anden gruppe af anbefalinger omhandler den måde Fonden for Entreprenørskab med fordel kan kommunikere til erhvervsskoleelever. De første to anbefalinger omhandler valg af sprog, som passer elevernes interesser og fagområder. De sidste to anbefalinger omhandler valg af kommunikationsform.

Brug positiv vinkling

Vi anbefaler, at bæredygtighed og iværksætter kommunikerer med en positiv vinkel. Eleverne skal inspireres til at arbejde med emnerne og selv kunne vælge det, de synes er interessant. Både blandt eleverne selv, men særligt hos lærerne eksisterer en opfattelse af, at den løftede pegefinger ikke virker, selvom den ofte forsøges. Dette handler særligt om bæredygtighedsdagsordenen, som ofte bliver vendt som

noget, vi er nødt til at gøre noget ved, og at det allerede står galt til.

Brug fagrelevante begreber som eleverne kender

I udarbejdelsen af undervisningsmateriale målrettet erhvervsuddannelseselever anbefaler vi at bruge begreber, som hører til de forskellige uddannelser, fx at være selvstændig frem for iværksætter og tale om den grønne omstilling frem for bæredygtighed. Alle erhvervsuddannelser har deres eget sprog og egne faglige begreber, som lærere og elever genkender og reagerer på. Iværksætter og til dels bæredygtighed er abstrakte begreber, som kun sjældent bliver brugt på erhvervsuddannelserne og det betyder, at elever (og lærere) kun i begrænset omfang reagerer på begreberne. Den store variation i uddannelserne kan gøre det nødvendigt at differentiere ordvalget til de forskellige uddannelser.

Begræns skriftlige materialer

Det er vores anbefaling at arbejde med at begrænse skriftlige materialer i kommunikationen til eleverne. En lærer og en aktør beskriver, hvordan mange af eleverne ikke er interesserede i eller ikke har forudsætningerne for at læse materialer med for svært et sprogligt niveau. Erhvervsskoleelever er interesserede i praksisfagligt arbejde, hvor de kan bruge deres færdigheder til at løse en konkret problemstilling. Derfor kan forventninger til at

læse eller udarbejde et skriftligt produkt være en barriere for at fange elevernes interesse.

Målret undervisningsmaterialer direkte til eleverne

Når der udarbejdes undervisningsmateriale til erhvervsskoleelever, anbefaler vi, at materialerne kan overføres direkte til undervisningen, fx ved at inddrage en underviser, der kender praksis og elevernes niveau. En af lærerne påpeger, at han selv har måttet gennemarbejde undervisningsmateriale om bæredygtighed og iværksætteri for at ramme et passende niveau. Det kræver ekstra arbejde for underviserne, før eleverne kan modtage undervisning i ellers relevante materialer.

Erhvervsskolernes tilrettelæggelse af undervisning i iværksætteri og bæredygtighed

Den sidste gruppe af anbefalinger er målrettet, hvordan undervisning i iværksætteri og bæredygtighed kan styrkes på erhvervsskolerne. Tre af lærerne påpeger, uafhængigt af hinanden, at nogle erhvervsskoleelever kan have svært ved at tænke innovativt og give sig selv lov til at tænke i grønne løsninger. Der er derfor behov for at arbejde med indholdet og formen på undervisningen.

Gør emnerne integreret i undervisningen

Det kan fremme motivationen for iværksætteri og bæredygtighed, hvis temaerne er en integreret del af undervisningen på skolerne. Det skal gøres til en

prioriteret del af et forløb frem for en add-on, som det ses som nu. Der er brug for vedvarende drivkraft for at få emnerne godt implementeret og undervisningsforløb skal være direkte målrettet elevernes faglighed for at virke relevant og konkret.

Lærerne skal gå forrest

Det er vigtigt, at lærerne går forrest i processen og udstråler engagement. Herudover skal de tro på, at de kan lære eleverne noget, og at det de lærer, kan skabe ringe i vandet. Det sætter krav til undervisningen og materialerne. En lærer og en vidensaktør efterspørger kompetenceudvikling for at styrke lærernes forudsætninger for at arbejde med emnerne. Her kaldes på, at lærerne får erfaring med emnerne og facilitering af innovative processer.

Kobl til fag og praksis

Undervisningen om iværksætteri og bæredygtighed skal tage udgangspunkt i elevernes konkrete faglighed, så det bliver relevant ift. elevernes fremtidige arbejdsliv. Det skal ikke være generel viden om emnerne, hvis ikke det også gøres konkret og til at arbejde direkte med. Eleverne peger selv på, at de mangler forståelse af, hvordan man driver egen virksomhed. Dette understøttes af en vidensaktører, der peger på, at SMV'erne efterspørger en helhedsforståelse for virksomhedsdrift blandt erhvervsuddannede. Man kan med fordel arbejde for at gøre den undervisning eleverne

får på uddannelsen mere anvendelsesorienteret og praksisnær mod det arbejdsliv, de kommer ud til i praktik.

Indtænk tværfaglige forløb

To af de interviewede lærere fortæller, hvordan de på deres skoler kører tværfaglige forløb omkring iværksætteri. Her samles forskellige faggrupper om at udvikle et produkt. På en af skolerne har det været

elever på byggefagene sammen med handelseleverne, som med forskellige kompetencer har kunne gå sammen om at udvikle, producere og markedsføre et produkt. Her oplever vi potentiale for at gøre iværksætteri relevant for elevernes praksis og samtidig vise eleverne, at man ikke skal kunne løfte alle dele af et iværksætterforløb selv.

Udbredelse af kendskab

Afhold events og workshops
Sæt ind på hovedforløbet
Aktivér virkelighedsnære ildsjæle
Vis forskellige sider af
iværksætter

Kommunikationsprog og -form

Brug positiv vinkling
Brug fagrelevante begreber som
eleverne kender
Begræns skriftligt materiale
Målret undervisningsmateriale

**Tilrettelæggelse af
undervisning**

Gør emnerne integreret i
undervisningen
Lærerne skal gå forrest
Kobl til fag og praksis
Indtænk tværfaglige forløb

6 Opsummering

Gennem kvalitative interviews med elever, lærere, ledelsesrepræsentanter og vidensaktører har vi i denne analyse kortlagt erhvervsskoleelevers holdning til bæredygtighed og iværksætteri. Vi har på den baggrund analyseret, hvad elevernes modstand til at arbejde med bæredygtighed og iværksætteri bunder i. Endeligt har vi med udgangspunkt i interviewresultaterne fremhævet anbefalinger til at styrke indsatsen inden for bæredygtighed og iværksætteri på erhvervsuddannelser.

I kortlægningen af elevernes holdninger finder vi, at alle eleverne er bekendt med bæredygtighed blandt andet fra tidligere skolegang, men at de har forskellige erfaringer og forståelser heraf. Disse afhænger i høj grad af deres uddannelsesretning. Det samme er tilfældet med iværksætteri, selvom færre af eleverne er bekendte med begrebet. Det har i flere tilfælde været nødvendigt at forklare begrebet. Selv når eleverne forstår begrebet, er det få, der kan se sig selv i rollen som iværksætter.

Eleverne tænker ikke nødvendigvis bæredygtighed og iværksætteri som forbundet, men når de gør, handler det om, at en innovativ tankegang kan være med til at skabe nye bæredygtige løsninger og produkter.

Blandt eleverne findes forskellige former for modstand mod at arbejde med bæredygtighed og iværksætteri. Der eksisterer rationel modstand, hvor eleverne har svært ved at relatere bæredygtighed og iværksætteri til egen hverdag. Blandt nogle elever eksisterer en emotionel modstand, hvor de udfordres på at skulle ændre deres vaner. Endeligt findes relationel modstand, da eleverne oplever at de ikke kan relatere til de typer, de forbinder med iværksætteri.

Både elever, lærere, ledelsesrepræsentanter og vidensaktører peger på anbefalinger for at fremme interessen for bæredygtighed og iværksætteri. Disse omhandler kendskab, kommunikation og undervisning. Centralt er at kommunikation og undervisning skal afstemmes elevernes praksis, som er vidt forskellig på tværs af uddannelse både i sprogbrug og i koblingen til praksis. På tværs af fagretning er det dog centralt med engagerede undervisere, som har kompetencerne til at dele viden om bæredygtighed og iværksætteri, såvel som tiden og ressourcerne til at involvere eleverne i praksisnære og prioriterede forløb.

7. Referenceliste

- Maurer, R (2010). *Beyond the Wall of Resistance - Why 70% of All Changes Still Fail--and What You Can Do About It*. Bard Press.
- Carstensen, M. B., Ibsen, C. L., & Jensen, I. M. N. (2024). Integrating ecosocial policies through polycentric governance: A study of the green transformation of Danish vocational education and training. *Regulation and Governance, Early View*.

8. Bilag

Interviewgruppe	Uddannelse	Uddannelsesinstitution	Region
Elever (6)	Social- og sundhedsassistent	SOSU Syd	Syddanmark
Elever (12)	Elektriker	UNORD	Hovedstaden
Elever (5)	Kok og tjener	Hotel og restaurantskolen	Hovedstaden
Elever (8)	Snedker	NEXT	Hovedstaden
Elever (5)	Teknisk designer	Roskilde Tekniske Skole	Sjælland
Lærer	Business	CELF	Sjælland
Lærer	Bygge og teknik	Aarhus Tech	Midtjylland
Lærer	Business	Skjern Tekniske skole	Midtjylland
Lærer	Social- og sundhedsassistent	SOSU Nord	Nordjylland
Lærer		Tech college	Nordjylland
Lærer		NEXT	Hovedstaden
Ledelsesrepræsentant		TEC	Hovedstaden
Ledelsesrepræsentant		Campus Bornholm	Hovedstaden
Ledelsesrepræsentant		Tradium	Midtjylland
Ledelsesrepræsentant		EUD Lillebælt	Sjælland
Ledelsesrepræsentant		EUD Nord	Nordjylland

